

Aproximació a les fonts del *Dietari* de Jaume Ramon Vila (AHCB, ms. b-100)

An Approach to the Sources of Jaume Ramon Vila's *Dietari* Uma aproximação às fontes do *Dietari* de Jaume Ramon Vila

Arantxa LLÀCER MARTORELL¹

Resum: Amb aquest article presentem la figura de l'historiador i heraldista Jaume Ramon Vila i ho fem a través de l'estudi de les fonts d'una de les seues obres fins al moment inèdites, el dietari que comprén els anys 1596 -1601. L'autor és ben conegut dins l'àmbit dels estudis catalans de l'edat moderna per la seua obra magna, el *Tractat d'Armoriam*, però no hem de menystindre una activitat tan elaborada i costosa com és la redacció d'un dietari, que en el cas de Vila va estar pensat com una obra que recolliria els esdeveniments més importants de la ciutat de Barcelona i del principat. Vila posaria al servei d'aquest dietari tots els seus coneixements sobre l'elaboració de textos historiogràfics i ens donaria com a resultat un dietari basat en el principi de veracitat, creat a partir de notes i farcit de fonts documentals que recolzen el seu discurs. L'estudi de les fonts i del dietari en general ens acosten a un autor fins ara un tant menystingut i ens permeten aprofundir en el coneixement de l'època i els seus autors.

Abstract: This article studies the figure of the historian and heraldist Jaume Ramon Vila through the analysis of one of his unpublished works, a diary that narrates events that belong to the years 1596-1601. The author, a well-known writer within the field of early modern Catalan studies, designed his diary as a commentary on the most important events that took place in the city of Barcelona and the Principality of Catalonia. Vila used all his historiographic knowledge in the production of his diary and the result is a text based on the principle of truthfulness that makes use of his personal notes and documentary sources to support his assertions. The study of the sources and the diary

¹ Filòloga, Universitat de València. E-mail: arantxallacer@gmail.com.

provide us with a better understanding of the period and of an author somewhat underrated by previous scholars.

Paraules clau: Jaume Ramon Vila – Fonts – Dietari – Barcelona.

Keywords: Jaume Ramon Vila – Source – Diary – Barcelona.

ENVIADO: 05.01.2015
 ACEPTADO: 12.02.2015

I. Jaume Ramon Vila

Jaume Ramon Vila i Ortiz de Cabrera (Barcelona 1570-1638), fill de Jaume Vila, era descendent d'una família noble empordanesa i natural de Barcelona. Es va dedicar a la vida eclesiàstica i fou prevere de la catedral de Barcelona i també administrador de l'hospital de la Misericòrdia. A més de la seua vessant religiosa, Vila és conegut pel prestigi com a historiador i heraldista que va assolir en el seu cercle més pròxim, segons Batlle (1999: 8); també ho va indicar Josep Mª Roca, al seu discurs d'ingrés a la Real Academia de Buenas Letras, on deia que «per mèrits propis formava part de la noblesa intel·lectual, com ho proclamen les seves obres y li regoneixien els seus superiors y conciutadans»².

El nostre autor va mostrar un gran interès per la conservació d'obres com la *Crònica de Jaume I*, les cròniques de Desclot, la *Crònica de cavallers catalans (...)* de Francesc Tarafa o la *Història de don Jaime de Aragó, comta d'Urgell, segon de aquest nom (...)*³, etc., de les quals va encarregar còpies que solia completar amb un pròleg on descrivia l'obra –d'on havia extret l'original i qui era el copista–, feia esment d'algunes errades sobre el relat i, de tant en tant, afegia algunes idees

² J.M. ROCA (1918): «En Jaume Ramon Vila, heraldista català de començaments del s. XVII» dins *Discursos llegits en la "Real Academia de las Buenas Letras" de Barcelona en la solemne recepció pública de Don Joseph Roca*. Barcelona. Impremta de la Casa Provincial de la Caritat. (p. 13)

³ Conegut també sota el nom de *La fi del compte d'Urgell*, alguns investigadors van atribuir l'autoria d'aquesta obra a Vila però posteriorment ha quedat provat que Jaume Ramon Vila sols va encarregar una còpia del manuscrit i no n'era l'autor. Tracta aquest tema l'estudi de BATLLE, Mar (1999): *Patriotisme i modernitat a La fi del comte d'Urgell. Una aproximació a les fonts de l'obra. L'anònim autor i historiador Jaume Ramon Vila*. Barcelona. Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

de caire patriòtic; és el cas, per exemple, de la crítica a l'obra d'alguns autors castellans per «la poca justícia y menos rahó que (...) tenen, en particular Garivay, en exalsar y engrandir las cosas de Castella tant com las exàlsan»⁴. També aprofitava aquest espai per a remarcar que les seues eren còpies fidedignes de l'original, incloses les possibles errades d'escriptura⁵.

Si ens fixem en el conjunt d'obres que va encarregar Jaume Ramon Vila, enumerades a Batlle (1999:119-220), podem veure com el nostre autor copia obres amb un alt contingut històric –cròniques, genealogies, llibre de relacions, etc.–, i no és casualitat si atenem al fet que amb aquestes el nostre autor tenia una doble intenció: d'una banda conservar-les a la seua biblioteca i tenir-les al seu abast de cara a futures consultes i, d'una altra, fer justícia sobre la falsa història que els autors castellans contaven del territori català, com repetidament Vila critica en el cas d'Esteban de Garibay.

De la ingent producció de Jaume Ramon Vila destaquem la seua obra d'heràldica el *Tractat d'armoria*, que va iniciar el 1602⁶ però en el qual va continuar treballant, pel que sabem, fins el 1623, o molt possiblement fins els seus últims dies. Torres Amat⁷ (1836: 655) ens la descriu com «muy admirable el primor y hermosura, y la exactitud del dibujo», i indica que era una obra molt consultada. Mitjançant aquest recull, Vila aprofitaria per a tractar la història de Catalunya, sobretot en el darrer volum d'heràldica. En aquest últim inclou els «Discursos ab los quals se prova que las armas reals de Aragón tenen de estar en lo escut real dels reys de Hespànya, a mà dreta de las armas reals de Castella» (p. 87-96v), en els quals, segons Batlle (1999: 115), critica els fonaments legals del Consell Real de Castella on s'estipulen l'orde de disposició de les armes de l'escut reial, i aprofita per a reivindicar el sistema de govern tradicional de Catalunya:

⁴ Pròleg de la *Crònica de Enrique IV* (1622, Ripoll, Biblioteca Lambert Mata, ms. 57). Citem a partir de BATLLE (1999: 133).

⁵ Al pròleg del *Llibre dels fets* ens diu que «lo lector acepta ma bona voluntant y, en agràiment de ella, perdone las faltas que en la escriptura y trobarà, que algunas no són tant culpa de qui'l me escrigué, com ho és mia per voler jo que las copiàs ab molta fidelitat y puntualitat». Citem a partir de BATLLE (1999:131).

⁶ Segons afirma el pròleg de la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa, encarregada el 1603 (Barcelona AHCB, ms. B-131), així ens ho indica J.M. ROCA (1918: 9-10).

⁷ TORRES AMAT, Felix (1836): *Memórias para ajudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Barcelona. Impremta de J. Verdaguer.

Y pus ells no guarden lo consertat en temps dels Reys Cathòlics, essent ab tanta honrra sua y perjudici nostro, manco estam obligats nosaltres (encara que aquelles ordinacions fosen estades vàlides) de estar ni guardar las lleys ni ordinacions dels dits Reys.⁸

També va escriure entre 1614 i 1615 la *Vida de l'il·lustre i molt reverent senyor Pere Font* perquè, segons explica l'autor al pròleg, considerava l'esmentat personatge un exemple de «vida perfeta y exemplar en tot gènere de paenitències y virtuts»⁹. El pròleg d'aquesta obra és força interessant per l'explicació que Vila fa sobre la confecció del relat: ens diu a partir de quines fonts ha elaborat el discurs,—«autenticació de actes y testimonis de tot lo discurs de sa vida»¹⁰—, i reserva un espai d'«advertència» on ens explica que fa servir un sistema de citació per tal d'evitar repetir informació i no multiplicar el volum de l'obra, que divideix els capítols amb números i que en cas de fer referència a una informació ja tractada abans, indica el capítol on trobar-la; sens dubte Vila demostra un control complet de l'obra que ha escrit i les dades que aporta en cada moment. A continuació, i com és habitual en el nostre autor, remarca que utilitza fonts originals que ell mateix ha copiat.

Com a historiador, Vila també va iniciar la redacció d'un dietari que comprendria els anys 1596-1601 (AHCB, ms. B-100), centre del nostre estudi. Aquest, recull esdeveniments de la ciutat de Barcelona de temàtica diversa com la canonització de sant Ramon de Penyafort (1596), el relat d'unes obres a la Diputació (1597), la disputa per la fundació d'un hospital a mans dels germans de Joan de Déu (1598), la visita de Felip II a Barcelona (1599), l'entrada del bisbe Alfonso Coloma (1599), el canvi de la moneda (1600), etc.¹¹ En el següent apartat ens detindrem en l'estructura i contingut d'aquest dietari. Batlle (1999: 121) també parla d'un altre manuscrit que caldria relacionar amb Vila. És el cas del ms. A-1 de l'Arxiu Històric de Barcelona, que conté *Copias de varios diarios que guarda el Ayuntamiento de Barcelona de sucesos memorables acaecidos*

⁸ *Tractat d'armoria*, Barcelona Biblioteca de Catalunya, ms. 2319, vol. IV (f. 95v-96v). Citem a partir de BATLLE (1999:115).

⁹ Jaume Ramon Vila. *Vida del canonge Pere Font* (1614-1615, Barcelona, Arxiu capitular, ms. 156) f. 9v. Citem a partir de BATLLE (1999:127).

¹⁰ Jaume Ramon Vila. *Vida del canonge Pere Font* (1614-1615, Barcelona, Arxiu capitular, ms. 156) f. 10. Citem a partir de BATLLE (1999:127).

¹¹ Es pot trobar una descripció completa del manuscrit i dels capítols a E. DURAN (dir.) – M. BATLLE –E. MIRALLES –E.TOLDRÀ –J. TRES, *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, v. I, p. 63-69.

en dicha Ciudad en diferentes tiempos, desde el año 1249 hasta 1611. Son de letra de fines del siglo XVI, unos, y otros de principios del XVII i que inclou al quadern tercer uns Ajustament de cosas que no són assí y estan ab un llibre del dietari de Ramon Vila.

El nostre autor, segons ens indica un manuscrit procedent del monestir de Sant Jeroni de la Murtra «era molt llegit en matèria d'humanitat. No eixia llibre de història que ell no l'agués, costàs que costàs, y tots los llegia, y notava lo dia y any que'l començava y acabava de llegir-los»¹². Trobem el cas concret de l'obra *Genealogías y tratado de linages del infante don Pedro de Portugal, conde de Barcelons, hijo natural del rey don Dionís V, rey de Portugal que reynó desde el anyo 1279 hasta 1325*¹³, que tot i que no va pertànyer a la seua biblioteca, està farcit d'anotacions marginals de la mà del nostre autor (Batlle 1999: 121).

A més de l'escriptura i la conservació d'obres, Vila va participar de l'ambient del moment pel que fa a la defensa del territori català, fins el punt que està provat que mai va amagar el sentiment d'hostilitat pels castellans. En les seues estades al monestir de Sant Jeroni de la Murtra també mostrà aquest rebuig, ja que els testimonis ens descriuen l'historiador com «molt patricio y fill de sa pàtria, enemich mortal de castellans y de sa supèrbia y arrogància»¹⁴. Molt crític amb l'obra d'autors castellans, com ja hem comentat, Vila també va ser al llarg de la seua obra un autor parcial que sempre va deixar veure en la seua producció el sentiment anticastellà i la defensa patriòtica catalana.

Jaume Ramon Vila formà part d'un «cercle erudit» a Barcelona entre 1620 i 1630, que es caracteritzava pel sentit patriòtic de la seua activitat. Segons Villanueva (2004: 88)¹⁵, formaven part d'aquest cercle autors com Esteve de

¹² ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 2484 f. 8v. Citem a partir de RIERA i SANS, J. (1993): «Falsos dels segles XIII, XIV i XV», dins ALEMANY, R. –FERRANDO, A. –MESEGUER, L.B. (eds.), *Actes del novè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes (Alacant - Elx, 1991)*, Barcelona. Vol. I, p. 454.

¹³ Es tracta del manuscrit 223 de la biblioteca Lambert Mata de Ripoll.

¹⁴ Citem aquest fragment d' ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 2484, f.8v a partir de Citem a partir de RIERA i SANS, J. (1993): «Falsos dels segles XIII, XIV i XV», dins ALEMANY, R. –FERRANDO, A. –MESEGUER, L.B. (eds.), *Actes del novè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes (Alacant - Elx, 1991)*, Barcelona. Vol. I, p. 454.

¹⁵ VILLANUEVA LOPEZ, Jesús (2004): *Política y discurso histórico en la España del siglo XVII*. Publicaciones Universidad de Alicante. Per a més informació sobre aquest apartat, destaquem el capítol d'aquest mateix llibre anomenat «Erudición local en las décadas de 1620 y 1630».

Corbera, Francesc de Moncada, Dídac de Rocabertí, Rafael Cervera, Joan Antoni Garcia de Queralbs, Esteve G. Bruniquer, Felip Vinyes i els joves Dídac de Montfar i Jeroni Pujades.

Els diferents autors mostraven un gran interès en intercanviar punts de vista sobre les seues idees i els seus treballs, fins i tot compartien materials i, de tant en tant, es reunien per debatre'ls. Villanueva (2004: 89-90) apunta que algunes d'aquestes reunions podrien haver-se esdevingut en les biblioteques particulars dels seus membres, com seria el cas de la biblioteca de Jaume Ramon Vila, que constituïa una de les més importants del moment.

II. Descripció del manuscrit

El dietari de Jaume Ramon Vila es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona amb la signatura B-100. Abasta un petit període de la seua vida, de 1596 al 1601. Però, en el cas concret del capítol on recull la vinguda del rei Felip III –corresponent a 1599–, recorda la visita del pare d'aquest, Felip II, l'any 1564, i aporta informació anterior a la vida de l'autor (1570-1638); d'aquesta manera aporta dades més enllà dels límits temporals del dietari i de la seua pròpia peripècia vital.

Tot i aquest trencament temporal, Vila recull la seua actualitat al dietari, es basa en els esdeveniments de la ciutat de Barcelona i del Principat en general entre les dates marcades. El dietari conté esdeveniments viscuts pel mateix autor, com és el cas del conflicte amb els germans Joan de Déu (p. 148-156 de les notícies corresponents al 1598) o el procés de canonització de sant Ramon de Penyafort (p. 6-41 de les notícies corresponents a 1596). Però, també es fa ressò en alguns casos d'allò que es comenta: «diu la crehensa que lo virrey los havia explicada (...)»¹⁶. En alguns casos concrets com l'entrada dels francesos al Rosselló o el conflicte a Perpinyà, es farà servir d'informació aliena –com és el cas d'una relació¹⁷ –que esdevindrà el centre de la narració.

¹⁶ «Capítol del sentiment que la present ciutat féu de la mutació de parer que lo señor rey féu en no venir-se a casar assí, y de las embaxadas que li feren» (p. 211-228, notícies de l'any 1599), p. 216.

¹⁷ Es tracta de la «Relació del que lo duch de Feria, llochtinent y capità general per lo senyor rey en lo Principat de Cataluña, y altres cavallers escriuhen des de la vila de Perpiñà per rahó de la entrada que an fet los francesos en la villa de Illa, del dit comptat de Rosselló, a 14 de maig 1598» (p. 142-148, notícies de l'any 1598).

L'autor deixa constància de la seua opinió sobre alguns dels fets que recull. En aquest sentit destaca el capítol dedicat a la vida de Felip II, on J.R.Vila es permet la llicència de descriure tant la seua aparença física –ens diu que era «petit de cos, però de alts pensaments y molt gentil de cara¹⁸»–, els seus matrimonis i el seu caràcter, amb descripcions com «pròpria supèrbia, crueltat y severitat» i posteriorment afegeix que «fou lo dit rey lo més grave per sa persona que en lo món fins lo dia de vuy hage tingut, perquè may se li conegué a ell tristícia en las adversitats ni contento y alegria en les prosperitats»¹⁹. No és habitual que el nostre autor parle en primera persona o faça referència al seus pensaments directament, però hem localitzat almenys un cas:

Digué estant en conversació ab lo duch de Cardona, en lo monestir de Jesús, ahont dit duch posava en presència de alguns frares y de altres personas; tractant de aquestes matèries digué que no y havia ningun cathalà que fos home de res, pensant-se, **crech yo**, ell, que tots los demás cathalans devían ésser de son compàs.²⁰

Les diferents entrades que componen el dietari no tenen una estructura fixada. En ocasions, l'autor dedica molt de temps a la redacció d'alguns capítols i descriu al detall l'acció, afegint si ho considera documentació diversa, mentre que hi ha altres casos on recull molt poca informació. Fins i tot alguns capítols queden inacabats, com l'extracció de consellers del 1598 –p. 210, 211– que Vila començà a enumerar però no va més enllà d'escriure un parell de línies. Crida l'atenció el cas d'una notícia del 1600 –p. 284– en què s'anota que és la primera vegada que es canta el sermó «de las festas movibles» i per això el nostre autor dedica una nota per a deixar-ne constància.

Com és pot intuir per tota la informació que ja hem anat donant, la temàtica del dietari és ben variada. Vila recull notícies que són del seu interès o

¹⁸ «Capítol en lo qual tracta breument de la vida del rey don Phelip primer y de las mullers y fills que tingué, ab algunas cosa[s] que ell féu» (p. 193-204, notícies de l'any 1598) p. 193.

¹⁹ Aquestes dues notes sobre la descripció del caràcter de Felip II formen part del capítol esmentat a la nota anterior, p. 197. Simon (2009: 183-195) ha dedicat un article a parlar de la descripció que féu Vila del rei Felip II.

²⁰ Aquesta cita pertany al capítol «Capítol del sentiment que la present ciutat féu de la mutació de parer que lo señor rey féu en no venir-se a casar assí y de las embaxadas que li feren» (p. 211-228, notícies de l'any 1599), p. 217. Editem seguint els criteris dels Nostres Clàssics i destaquem l'expressió sobre el pensament de l'autor en negreta.

considera rellevants i que tracten temes molt diferents com visites reials, corts, obres a la ciutat, preparatoris per a festivitats... fins i tot dedica un capítol a parlar d'un eclipsi de sol el 1600.

A més, en alguns casos s'adreça al lector, sobretot quan cal concretar alguna informació o l'estat de la documentació que copia. Per exemple, a la pàgina 269, indica que ha comés un error en l'ordre de les notícies i ens diu que:

És estat descuyt de posar lo present capítulo en aquest lloch perquè *servato ordine* tenia de ser abans que los dos precedents, y perquè no u advertí fins que haguí acabat de escriurer lo altro n'e feta aquesta nota y satisfacer al lector.²¹

També en altres casos avança informació que no s'esdevé fins l'any vinent:

Que tenia confiança molt prest de ésser despedit ab las Constituciones, de la manera y ab cumpliment que assí se desitjava, però tot foren esperanças vanas, perquè **no las reberen fins en lo mes de febrer de l'any esdevenidor** y foren tan dolentes y pitjors que aquestas primeras, com avant en son lloch se dirà, que per ésser cosa tant llarga me és estat forçós fer-ne altres capítulos.²²

Vila considerava important destacar la veracitat, i ens ho demostra amb la gran quantitat de documentació –cartes i relacions sobretot– que suma al seu relat. Com a historiador, encara que escrivia un dietari, el nostre autor atorga un gran valor a crear un discurs basat en les fonts, com a continuació veurem, i fins i tot copia aquelles on ell detecta que hi ha alguna errada, indicant-ho.

Quan duu a terme alguna modificació sobre el material que copia ho fa notar, com en el cas d'una carta on Vila detecta que el secretari no havia indicat el mes en què ha estat escrita i ens diu: «yo copý esta de l'original que·m dexaren de Casa la Ciutat, y no y era del lo nom del mes, y per escriurer ab fidelitat no la y he volgut posar»²³.

²¹ «Capítol com lo cardenal don Ernando Ninyo de Guevara arribà en la present ciutat, que tornava de Roma» (p. 269-271, notícies de l'any 1599), p. 269. Editem seguint els criteris ENC.

²² «Capítol en lo qual se prossegueyx la recepció de las Constituciones» (p. 284-295, notícies de l'any 1600) p. 295. Editem seguint els criteris ENC i indiquem amb negreta la informació rellevant del fragment.

²³ «Capítol del sentiment que la present ciutat féu de la mutació de parer que lo señor rey féu en no venir-se a casar assí, y de las embaxadas que li feren» (p. 211-228, notícia recollida a finals de 1598 - inicis de 1599), p. 221. Editem seguint els criteris ENC.

En relació amb la documentació, Vila fa servir un sistema semblant al que posteriorment utilitzaria en escriure la *Vida de l'il·lustre i molt reverent senyor Pere Font*: la divisió del dietari en capítols amb la corresponent numeració permeten al nostre autor recuperar informació ràpidament quan ho necessita, com un sistema de referències dins la mateixa obra. Aquestes referències també les fa servir quan indica altres fonts, material que l'autor tenia al seu abast en el moment d'escriure el dietari, però que no ha considerat escaient copiar. Fa referència als arxius reials:

Vingueren remesos los poders apostòlics y ab la forma que se executava tot, **pus en los arxius del senyor rey**, que està en la present ciutat y en lo de Solsona, se podrà trobar tot molt llargament; no'm cansaré en posar-o assí, sinó remétre'm en tot a ells, que sols ne posaré una summa de tot lo que à succeït per dit affecte per dar-ne alguna clarísia als que en dits arxius ho voldran véurer.²⁴

També es refereix al dietari de Casa de la Ciutat:

En lo 22 llibra del dietari de Casa de la Ciutat de Barzelona, en las primeras cartes començant en li any 1595, per Fransech Pedralbes, notari de Barcelona, se trobaran algunas otras cosas acerca de dits negocis.²⁵

Pel que fa a l'organització de la informació, J.R.Vila concep el dietari de manera que divideix les notícies per anys, i les agruparà en llibres –un per any. Les notícies s'organitzaran en capítols numerats per a poder recuperar aquella informació que té relació o que ja s'ha tractat en diferents capítols. Però, aquesta idea del que hauria sigut la distribució del dietari és més una teoria que una pràctica, ja que sols l'aplica als dos primers anys en el nostre manuscrit. Inicialment els capítols van numerats –encara que no tots– com «Capítol I», «Capítol 16», «Capítol ters», etc., però a partir de 1598 abandona aquesta numeració i ja no tornarà a sortir en el que resta de dietari.

²⁴ «Capítol 26: de la electió del bisbat de Solsona y extinció dels canonges reclars de San Agustí, y en particular dels de Santa Ana de la present ciutat» (p. 68-79, notícies de l'any 1596) p. 70. Editem seguint els criteris ENC i utilitzem la negreta per a indicar la informació més important del fragment.

²⁵ «Capítol ters: com se comença la [m.s:lo] obra de Diputació que està devant de San Jaume» (p. 82-97, notícies corresponents a l'any 1597), p. 97. Editem seguint els criteris ENC.

Amb tot, la numeració dels primers anys ens fa pensar que treballem amb una còpia del dietari incompleta, perquè encara que l'escriptura de Vila no era diària sinó que recollia notícies segons els seus interessos, el salt del capítol I al 16 al primer llibre, o del ters al 6 en el segon, fan de bon pensar que els capítols que hauria escrit entre mitges no foren copiats i, per tant, s'han perdut. En la resta d'anys no podem fer aquesta observació perquè, com ja ha estat dit, la numeració desapareix.

Vistes les característiques del dietari, intuïm que treballem amb la versió fragmentada però definitiva d'un dietari previ, creat a partir de notes que el nostre autor va realitzar, afegint-hi documentació als esdeveniments que havia recollit en una primera fase. Detalls com el fet d'avançar informació en un capítol amb coses que encara no han succeït recolza la nostra teoria.

Així, basant-nos en les dades del *Repertori de manuscrits catalans* i després de comprovar que hi ha alguns buits –almenys en dues ocasions fa referència a capítols que el nostre exemplar no conté²⁶ i com ja havíem avançat deixa alguns capítols inacabats–, ens sembla lícit afirmar que estem davant una còpia parcial del que hauria sigut el dietari escrit per Jaume Ramon Vila. Vist que durant el manuscrit –tot i que a partir de 1598 els capítols no van numerats– Vila segueix utilitzant el sistema de referència de capítols amb el número i any d'escriptura en el cos del text, és molt possible que el copista eliminara la numeració, potser perquè, havent copiat ja els dos primers anys, s'adonà que de poc li servia conservar la numeració per a una còpia parcial.

L'única manera de conèixer l'estructura original del dietari que hauria escrit J.R.Vila és mitjançant el sistema de referències que l'autor feia servir en el discurs, però fins i tot després de dur a terme aquesta tasca no podríem reconstruir el text complet. El copista hauria escrit la còpia a partir del manuscrit autògraf de Jaume Ramon Vila, o d'una còpia posterior, que podria contenir afegitons d'informació, i que ell hauria unit com un sol discurs continuat.

²⁶ A la pàgina 298 ens parla d'un capítol que no conté el dietari: «en lo capítol quart del llibre segon del present dietari se ha vist com los frares de Sant Francisco de Paula havien dexat lo monestir». Aquesta informació no apareix reflectida al llibre segon del dietari. També en altra ocasió, a la pàgina 332 se'ns parla d'una figura que «està posada en lo capítol tercer del llibre tercer del present dietari» però que no trobem enlloc.

III. Aproximació a les fonts del *Dietari* de Jaume Ramon Vila

Les fonts, en el cas del dietari de Jaume Ramon Vila, són bàsiques per entendre com i quan va escriure aquesta obra el nostre autor. És important tenir en compte que una de les activitats més destacades de Vila era la còpia d'obres i que la seua era una de les biblioteques més importants del moment.

La dificultat d'identificar les fonts del manuscrit recau, principalment, en ser capaç de localitzar els fragments que no formen part del discurs original de l'autor, sinó que són còpies –totals o parcials– d'altres textos, els casos en què recull les paraules d'una altra persona sense indicar-ho al text, o quan copia un pamflet o relació. Si aconseguim, com a mínim, diferenciar allò original de Vila d'allò copiat d'altres llocs, podrem identificar un major nombre de fonts, i per tant, conèixer millor l'entorn intel·lectual de l'autor i entendre com reconstruir el seu discurs.

Aproximadament al llarg de tot el dietari hem identificat més de seixanta fragments entre cartes, relacions, cartells o extraccions de consellers i llistats aportats en esdeveniments diversos, que Vila hauria adjuntat a les seues notes en la redacció de la seua obra. Segurament el nostre autor hauria recollit al dietari un seguit de notes amb els esdeveniments de cada any, i posteriorment hauria buscat la informació escaient per a completar els diferents capítols. Fins i tot en un moment determinat del segon llibre del dietari, Vila ens parla d'uns esborranys:

Aquest capítol tenia d'estar després del capítol terzer del present llibre que tracta de la obra de la Diputació per seguir lo orde del dietari que ba per jornadas, però descuidim quant dels borradors lo copí en lo present llibra.²⁷

En el cas de les fonts de Vila, s'hi suma el fet que no sols va copiar fragments d'obres en català o llatí, sinó que les nostres investigacions més recents ens han conduït a saber que també hauria afegit altres fragments, que hauria traduït, del castellà. És el cas de la «Relació del que lo duch de Feria, lloctinent y capità general per lo senyor rey en lo Principat de Catalunya, y altres cavallers escriuen des de la vila de Perpiñà per rahó de la entrada que an fet los

²⁷ «Capítol 6: de la vinguda de los cardenals en la present ciutat y com los consellers y diputats los visitaren» (p. 97-99, notícies de l'any 1597), p. 97. Editem seguint els criteris ENC.

francesos en la villa de Illa, del dit comptat de Rosselló, a 14 de maig, 1598»²⁸. Aquesta, un exemplar de la qual es guarda a la col·lecció de Fullets Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya, fou traduïda per Vila i incorporada al seu dietari. A més, en aquesta ocasió no sols tradueix i copia la relació sinó que la combina amb una segona relació que encara no hem pogut documentar.

Creiem que Vila utilitza aquest tipus de documentació traduïda sense indicar-ho al manuscrit, i afegeix la informació de la relació dins el seu discurs, com si fóra l'autor. Podria ser el cas de l'entrada dels francesos al Rosselló el 1597: aquesta notícia, el desenvolupament de la qual Vila no podria saber a través d'una experiència pròpia sinó que s'hauria basat en alguna font, provindria de la «Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes»²⁹. És possible que almenys part de la informació d'aquest capítol³⁰ podria haver estat extreta d'aquesta relació, però no podem confirmar la seua coincidència sense un acarament dels dos textos.

Pel que sembla, Jaume Ramon Vila donava molta importància a aquest tipus de fulls informatius. Segons Duran (1982: 28)³¹, el nostre autor hauria creat un volum de 177 pàgines de relacions impreses i manuscrites que haurien circulat per Barcelona. Serien impresos del 1631 i 1632 amb el títol *Llibre novè de relacions impresas de diversos y vârios successos succeïts en diferents parts del món compostas y ordenades per diversos authors tant en prosa com en vers des de l'any 1631 fins en lo 1632. Recupilades en Barcelona per Jaume Ramon Vila, sacerdot*³². No sabem si podria haver creat altres llibres de recull de relacions com aquest els anys

²⁸ *Relación de lo que el Duque de Feria Lugartiniante y Capitan General por el Rey ... en el Principado de Cathaluña y Condados de Rossellon y Cerdaña, y otros caualleros escriuen desde la villa de Perpiñan en razon de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellon a los catorze de Mayo de 1598, años.* Ioan Amelló, 1598. (BC, F.Bon. 10839)

²⁹ *Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes.* (BC, ms. 979/3, f. 8-9).

³⁰ «Capítol 9: de com entraren los francesos en Roselló lo present any y de com ne foren expel·lits», Dietari de Jaume Ramon Vila, notícies de l'any 1597-1598, p. 99-148.

³¹ DURAN, E. (1982): «Unes cartes amoroses del segle XVI en català», *L'Espill*, núm. 15. València. P. 25-51.

³² *Llibre novè de relacions impresas de diversos y vârios successos succeïts en diferents parts del món compostas y ordenades per diversos authors tant en prosa com en vers des de l'any 1631 fins en lo 1632. Recupilades en Barcelona per Jaume Ramon Vila, sacerdot.* El volum pertany a la biblioteca privada de l'escriptor Francesc Rierola i Masferrer.

previs o si bé els va dur a terme si han perviscut fins els nostres dies, en tot cas, no sabem de la seua existència.

D'altra banda, hi ha tot un seguit de cartes que l'autor recull i afegeix al seu dietari en la llengua original. La gran majoria són cartes provinents del rei o el virrei, tot i que també recull una carta del Capítol i els canonges de la Seu de Mallorca (1597), dels jurats de Mallorca (1597), Saragossa, regne d'Aragó i dels jurats de València (1597) o una carta de l'arxiduc Albert d'Àustria als consellers (1599). Moltes estarien copiades del Dietari de Casa de la Ciutat, com és el cas de la carta del rei Felip el 1598 on anuncia que celebrarà el seu casament a la ciutat de Barcelona, una carta posterior explicant als diputats de Barcelona els motius pels quals finalment celebrarà el seu casament a València, la resposta de l'arxiduc Albert d'Àustria a una carta dels consellers, etc.

Cal tenir en compte que els dietaris de Casa de la Ciutat no recullen tota la correspondència, i fins i tot dins els diferents llibres hi ha buits d'informació que poden ser de dies o bé de mesos. Per tant, és possible que el nostre autor tinguera accés a algunes informacions del DACB que no han arribat als nostres dies.

Vila també hauria tingut accés a l'Arxiu Reial, com bé ell ens indica dins el dietari, concretament en el capítol que recull l'elecció del bisbat de Solsona. Com ja havíem vist adés, l'autor diu: «pus en los arxius del senyor rey (...) se podrá trovar tot molt llargament». J.R.Vila hauria recollit breument el que allà es conta i podria haver afegit informació de primera mà. Però no hem pogut contrastar el dietari amb el què contindria l'arxiu, i per tant no podem aportar més informació.

El nostre autor hauria consultat, almenys, una altra font per a l'escriptura del dietari. És tracta del *Llibre de Solemnitats de Barcelona*. El mateix Vila ens parla d'aquesta obra, i si contrastem les dues trobem algunes coincidències. En primer lloc, Vila podria haver-se basat en el *Llibre de Solemnitats* per a redactar el capítol en què es tracta la «malatia, mort y obsèques del senyor don Joan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona». Tot i que hauria estat present en la celebració, podria haver-se servit d'aquest capítol per a completar la informació, vist que hi ha algunes coincidències en el lèxic i en les descripcions, a més de l'exactitud en el recompte de ciris, escuts, atxes, etc.:

Antonio CORTIJO, Vicent MARTINES & Vicent ESCARTÍ (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 1 (2015/1)*
New Approaches in the Research on the Crown of Aragon
Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó
Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2015/ISSN 1676-5818

Aprés anaven sinquanta pobres que aportaven sinquanta antorxes enceses en la mà, ab uns scuts de paper ab les armes de la present Ciutat. (*Llibre de Solemnitats*, p. 94)

Tras d'ells venían sinquanta atxas de la ciutat ab escuts de las armas de la ciutat, aportant-las pobres. (Dietari J.R.Vila, p. 164)³³

També s'hauria pogut servir d'aquest mateix llibre en la redacció del «Capítol de com se publicà en la present ciutat la vinguda de Sa Magestat; dels preparatoris que's feren». En ambdós llocs trobem els versos que es van recitar en l'entrega de claus de la ciutat al rei³⁴ i també «los portants los cordons al fre del cavall del senyor rey»³⁵, que coincideixen totalment i que, a més, són dues informacions que no conté el Dietari de la Ciutat.

A més de tot el material escrit que el nostre autor podria haver utilitzat, hi ha tot un seguit d'informacions, com converses privades, que provenen de fonts no identificades. Si bé és cert que en alguns esdeveniments Vila podria haver estat present i haver presenciat i escoltat algunes converses, com un breu enfrontament entre el bisbe i els consellers en l'església de Santa Anna, el 1600, en altres ocasions aquesta possibilitat no existeix. Per tant, podem dir que J.R.Vila incorpora un seguit de detalls que ha de conèixer per terceres persones, però que no identifica.

Si ens fixem en el tipus de material, podem apreciar com l'autor va recollir –sobretot en el cas de les cartes i les converses que reproduïx– la informació en la llengua original de producció. Les cartes signades pel rei sempre van escrites en castellà, com també les converses en què un dels interlocutors és de procedència castellana. La capacitat de l'autor de traduir alguns materials, així com la reproducció de les paraules dels personatges en llengua castellana, són una bona mostra de la convivència d'ambdues llengües en el període que ens ocupa.

En parlar de les fonts hem indicat que eren molt important per a saber com i quan va estar escrit el dietari. Si férem un llistat de tot allò que l'autor copia dins l'obra, observariem que mentre que els primers anys contenen una gran

³³ No parlariem d'una còpia del *Llibre*, però si s'observen alguns fragments on el lèxic és molt semblant. Editem els dos fragments seguint els criteris ENC.

³⁴ Al dietari de J.R.V recollit a les p. 243-244, i al *Llibre de Solemnitats* a la p. 131.

³⁵ Al dietari de J.R.Vila recollit a la p. 257, i al *Llibre de Solemnitats* a la p. 130.

quantitat de material adjunt, així com ens acostem al 1601 la quantitat de còpies i cartes disminueix considerablement. Mentre que el 1597 adjunta fins a vint-i-dos documents –la gran majoria cartes– en cinquanta pàgines, el 1600 no arribarà a recollir ni una desena de documents en setanta pàgines. Ens sobten algunes dates que l'autor insereix en la narració d'alguns esdeveniments del 1600 com els següents³⁶:

«lo que·ls havia promès de ser·los fundadora del monestir, determinà lo corrector de anar a Castella per a sollicitar dit negoci, lo qual fins lo dia de [† ~~monestir~~] vuy, que ya ha prop de tres anys no ha tingut ningun efecte» (p. 300)
«de dit negoci no se'n parlà més, restant los frares fins lo dia de vuy, que és per los darrers de setembre de lo any 1601, sens véndrer dit monestir ni haver posat mà encara la senyora reyna en la obra» (p. 301)

«però tot lo any de la contalleria no·s mogué de Santa Catherina, ni fins lo dia de vuy, que som a 18 de octubre de l'any 1601» (p. 328)

Fixant-nos en aquestes dues informacions –la documentació i la informació dins el dietari– actualment treballem amb la hipòtesi que Jaume Ramon Vila escriuria el dietari als voltants del 1601, i per aquest motiu en la redacció dels primers anys té major necessitat de incloure informació d'altres fonts, mentre que com més ens acostem a l'any de redacció té la memòria més clara i pot valdre's d'ella per a redactar els capítols, i sols adjunta documents quan és estrictament necessari.

Aquesta hipòtesi crearia una via d'investigació paral·lela al pensament iniciar que ens feia considerar que l'autor s'hauria recolzat en la documentació apel·lant al principi de veracitat, Vila sí hauria seguit aquest principi, però la necessitat de recordar els detalls dels esdeveniments hauria jugat un important paper en la consulta de fonts.

Bibliografia

ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 2484 f. 8v.

³⁶ Editem els tres fragments seguint els criteris ENC.

- BATLLE, Mar (1999): *Patriotisme i modernitat a La fi del compte d'Urgell. Una aproximació a les fonts de l'obra. L'anònim autor i historiador Jaume Ramon Vila*. Barcelona. Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CARRERAS, F., SCHWARTZ, F., VOLTES, P. (dir) (1898): *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona. V. VII (1597-1602). [recurs en línia]
- Crònica de cavallers cathalans* de Francesc Tarafa, encarregada el 1603. Barcelona AHCB, ms. B-131.
- Crònica de Enrique IV*. 1622, Ripoll, Biblioteca Lambert Mata, ms. 57.
- DURAN, A. i SANABRE, J. (1947): *Llibre de les solemnitats de Barcelona. Edició completa del manuscrit de l'arxiu històric de la ciutat*. Barcelona. Institució Patxot, vol. II 1564-1719.
- DURAN, E. (1982): «Unes cartes amoroses del segle XVI en català», *L'Espill*, núm. 15. València. P. 25-51.
- DURAN, E. (dir.) –M. BATLLE –E. MIRALLES –E. TORLDRÀ –J. TRES, *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, v. I, p. 63-69. [Recurs en línia]
- Llibre dels fets*, còpia encarregada per Jaume Ramon Vila (1619, Barcelona, Biblioteca Universitat de Barcelona, ms.69)
- Llibre novè de relacions impressas de diversos y vàrios successos succeïts en diferents parts del món compostas y ordenades per diversos authors tant en prosa com en vers des de l'any 1631 fins en lo 1632. Recopilades en Barcelona per Jaume Ramon Vila, sacerdot*. Biblioteca privada de l'escriptor Francesc Rierola i Masferrer.
- Miscel·lània literària i documental*. AHCB, Ms. B-26.
- Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes*. BC, ms. 979/3, f. 8-9
- Relacion de lo que el Duque de Feria Lugartimiento y Capitan General por el Rey ... en el Principado de Cathaluña y Condados de Rossellon y Cerdaña, y otros caualleros escriuen desde la villa de Perpiñan en razon de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellon a los catorze de Mayo de 1598, años*. Ioan Amelló, 1598. BC, F.Bon. 10839.
- RIERA I SANS, Jaume (1993): «Falsos dels segles XIII, XIV i XV», dins ALEMANY, R. – FERRANDO, A. –MESEGUER, L.B. (eds.), *Actes del novè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes (Alacant - Elx, 1991)*, Barcelona. Vol. I, p. 425-491.
- ROCA, Josep Maria (1918): «En Jaume Ramon Vila, heraldista català de començaments del s. XVII» dins *Discursos llegits en la "Real Academia de las Buenas Letras" de Barcelona en la solemne recepció pública de Don Joseph Roca*. Barcelona. Impremta de la Casa Provincial de la Caritat. [Recurs en línia]
- SIMON, Antoni (1999): *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SIMON, Antoni (2009): «La imagen de Felipe II en Cataluña a través del dietario de Jaume Ramon Vila» dins ÀLVAREZ SANTALÓ, León Carlos (coord.) (2009): *Estudios de historia moderna en homenaje al profesor Antonio García-Baquero*. Sevilla. Universidad de Sevilla. p. 183-195.
- TORRES AMAT, Felix (1836): *Memórias para ajudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Barcelona. Impremta de J. Verdager. [Recurs en línia]

Antonio CORTIJO, Vicent MARTINES & Vicent ESCARTÍ (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 1 (2015/1)*
New Approaches in the Research on the Crown of Aragon
Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó
Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2015/ISSN 1676-5818

- VILA, JAUME RAMON: *Dietari (1596-1601)*. AHCB, ms. B-100
VILA, JAUME RAMON: *Tractat d'armoria*. Barcelona. Biblioteca de Catalunya, ms. 2319.
VILA, JAUME RAMON: *Vida del canonge Pere Font (1614-1615)*. Barcelona, Arxiu capitular, ms. 156.
VILLANUEVA LOPEZ, Jesús (2004): *Política y discurso histórico en la España del siglo XVII*.
Publicaciones Universidad de Alicante.